

FORGÁCH ANDRÁS

ÉJSZAKÁK A HEBBEL SZÍNPADÁN

Különös dologra lettem figyelmes hajnali kettő és három között a Hebbel Színház-ban a *Platonov* díszletének építését szemlélve. Időnként persze fel kellett ugranom a színpadra (ettől a folytonos le-föl ugrálástól már szinte rendezőnek éreztem magam: őket szoktam figyelni, ahogyan szenvedélyesen leállítva a próbát felsietnek a színpadra és testközelben próbálnak meg hatni - a rendezés nagyrészt fizikai jelenlét, integráns világkép és ama *metafizikai döntés* eredménye, hogy valaki egy szál maga szembe fordul más testekkel és akaratokkal, a többi, az úgynevezett „szakmai” rész csak ezután következik), hogy a Hebbel és a Katona „műszakja” között közvetítsek. Ámbár gyakran a feléig sem jutottam el a mondatnak (amit magam is alig értettem), és ők már értették egymást - mondhatni, ha nem voltam ott, gyorsabban ment a dolog. Azonban többnyire lent bóbiskoltam a kivilágított nézőtérben (már amikor nem járkáltam komoran, filozofikus arc-céllel fel-alá az üres színpadon éjfél és hajnal között, miközben az egyik kamion a pótkocsis farolás művészetét gyakorolta a színház parányi hát-só udvarán).

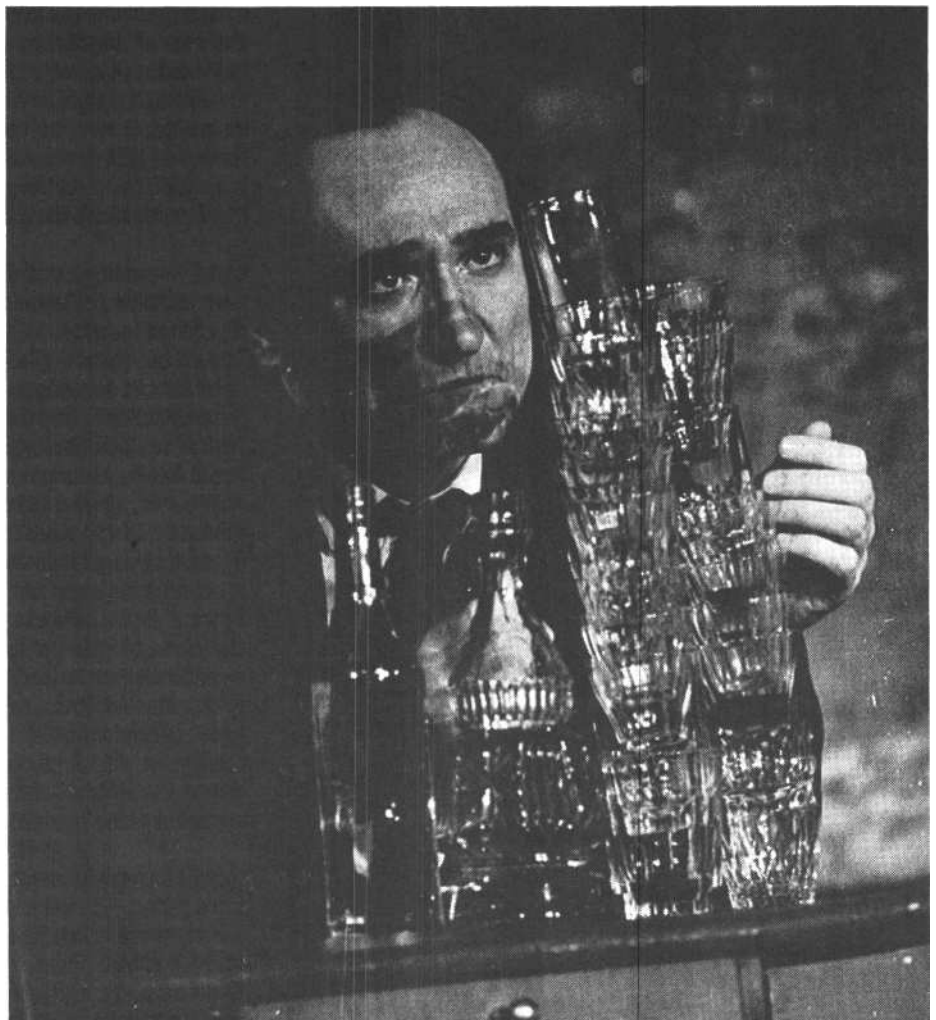
Egyszóval arra lettem figyelmes - ilyet már filmforgatásokon is megéltem, különösen nehéz beállításkor, de néha egészen banális okokból, amit a kívülről alig ért vagy tud követni -, hogy mintha leállna a gépezet. Hipnotikusan lelassul minden. Valakik bütykölnek valamit a színpad vagy a díszlet egyik sarkában, valami hiányzik, aminek meg kéne érkeznie, valakik összehajolnak, szóttanul néznek valamit, „török a fejüket”, lelassul minden. A többiek, akik közvetlenül nem érdekeltek a probléma megoldásában, vagy egyszerűen nem fének hozzá, vagy tudják, hogy fölöslegesek, vagy szeretnek lógni, a semmibe meredve, vagy félig alva, vagy éppen felszívódva valahol az épületben, elérhetetlenül lézengenek, üldögélnek, várakoznak bénultan. A lassulás oka - valamilyen fellépő nehézség - egy pillanatra megkérdőjelezni látszik az egész előadást, lehetetlennek tűnő problémához érkezik a munka, de ez a probléma (és ezt mindenki előre tudja) mégis megoldódik.

Ennek a lelassulásnak itt, ezen az éjjelen, két nagyon racionális oka is volt - annak ellenére, mondom, hogy tapasztalatom szerint ez mindig és mindenhol bekövetkezik, mintha a művészetet kiszolgáló tevékenység szerves eleme volna, hogy kilép az időből. Az egyik: a díszlet bonyo-

lultsága (a helyi színpadmester, látva a díszlet szerkezeti elemeit, és látva a Katona műszakjának hősies hadakozását az idővel, a bajusza alatt megjegyezte, félig-meddig üzente Antal Csabának, hogy „1945 óta egy díszlettervező sem halt meg természetes halállal”, amin legjobban maga Csaba nevetett). Ezt a díszletet ráadásul a Hebbel eltérő színpadteréhez kellett adaptálni - és ez eddig csak sacra, ránézésre, körülbelül valósult meg -, sőt, az itt metafizikai érvénnyel abszolút kötelezően figyelembe ve-

**Blaskó Péter A revizorban
(Iklády László felvétele)**

dő vasfüggönyhöz is. A munka körülbelül akkor ért véget, amikor a legutoljára maradt ügyeletes német (aki a mi esetünkben lehetett francia is mint vendégmunkás, sőt, nő is, mint klasszis az általam eddig tapasztalt műszakiak között: egy ambiciózus német lány, aki súlyos pénzeket fizetett tandíj gyanánt, hogy egykor majd az első női színpadmester lehessen, fáradtságot nem lehetett látni rajta, úgy dolgozott, mint három férfi, hajnalban a rózsaszínbe játszó égbolt előtt elrobogott hatalmas BMW motorján, hogy másnap - azaz három óra múlva - az első legyen a színházban), tehát amikor az utoljára maradt ügyeletes műszaki leeresztette a vasfüggönyt. Ez a jellegzetes zúgás jelezte, hogy az az éji díszletépítés nagyjából véget ért. Ámbár a leeresztett vasfüggöny mögött is folytak még *kis korrekciók* - olykor órákon át, pirkadatig és azon túl -, ezek a kis korrekciók is megfigyelésem tárgyát képezték, és egyáltalán, az a sok-sok apró *mozzanat*, amiről még szólni kívánok, és ami a *lényeg*-, de a függöny leereszkedése jelezte, hogy a kulcsproblémákat (mármint a díszlet elosztását vasfüggönyön kívülre és belülré, oly módon, hogy a

lényegi arányok azért ne változzanak) sikerült megoldani.

A lelassulás másik érthető oka a díszletmunkások csontjában felgyülemelő fáradtság lehetett, ugyanis - négy különböző előadás lévén - minden éjjel romboltak és építettek, fele legénység-gel és valamilyen irdatlan erőbedobással, amit az ottaniak, a különben dolgos németek is, igazi néma főhajtással értékelték. Erről is lenne pár szavam: a műszak önkizsákmányolásáról (és kizsákmányolásáról), aminek mértéke egyszerűen felfoghatatlan annak, aki csupán megnézi az előadást. Megmondom őszintén: nem láttam, nem éreztem arányban állónak a két dolgot - nekem a sztahanovisták sem tartoznak kedvenc hőseim közé: ahol vér folyik, gyomorfekély és szívbaj, reuma és tüdőbaj árán lehet csak valamit létrehozni, azt talán inkább mégse. Ám tudva tudom, hogy nincs ilyen összefüggés: lehet rossz előadást könnyedén, és zseniálisat vért izzadva előállítani (meg fordítva is).

A lelassulás tárgyát itt most az egyik oldal-falnak a többivel bezárt, a tervtől eltérő szöge képezte, mely a világítás szempontjából sem volt elhanyagolható. Hirtelen kinagyított ez a részlet (dramaturguskodásom kezdetén, nagy haszontalanságomban, sokat ültem a sötét nézőtér-en, néztem a színpadmunkásokat, amint műszaki problémákkal, álfalakkal, podesztekkel, kellékekkel bajmóldnak és viccelődnek), aminek az előadásban csak egy pillanatnyi szerepe lesz, és mintha annak a mondatnak - ami per-sezde maga az előadás - egy betűje rajzolódott volna elém, mene-tekelként, a semmibe. (Hogy mást ne mondjak: a fal szögének, hosszának

A Platonov első felvonása (a háttérben: Máté Gábor és Udvaros Dorottya) (Sárközi Marianna felvétele)

vagy egyébnek következtében a *Platonov* első felvonásának vége felé Máté és társai nem tudtak kényelmesen hátradőlni iddógálás közben - én nem tudtam, hogy mi az oka, Áser (!) magyarázta meg -, hogy nem olyan természetesek és mintegy átszaladnak a jeleneten, gyorsan elmondják, amit mondaniuk kell, és a függöny lemegy. Illetve le se ment a függöny, hanem ideiglenes megoldás gyanánt az oldalerkélyekről „dobták be” a két szárnyat, és oda kellett fogni kézzel a színpad két végéhez, hogy a nézők ne nagyon lássanak be, átdíszletezés közben.)

Vagy vegyük a szuffitát. „A” szuffitát - amely függöny, és arra szolgál, hogy reflektorokat takarjon ki. Ez a lebegő, fekete anyag, ez a semmi - ez ötven kiló, tíz méter hosszú, és húszcentiméter-ként kell felkötözni a trégerre, átkötözni egyik trégerrel a másikra. Az volt a varázslatos pillanat (mikor már majdnem folyékonyan beszéltem „színpadul”, mert az ottani színpadmester - aki azért előadta a színpadmester kötelező, folklorikus magánszámát: „nem megy”, mondta minden kérésre először, éspedig gondolkodás nél-kül, és csak aztán szállította a műszakilag hibátlan megoldást ragyogóan felszerelt arzenáljából -, mert megajándékozott egy többnyelvű szín-padi szótárral), amikor a kérés még szinte el sem hangzott, a megfelelő tréger ereszkedett lefelé, ellensúlyok rakattak át, és nyolc-tíz pár kéz, szótlanul, testvériesen oldotta és kötözte a szuffitát függőnyt az egyik vascsőről a másikra. A tréger

felszaladt, pontosan ott állt meg, ahol meg kellett állnia, és mi, mint méhek vagy a hangyák, már egy másik problémával foglalkoztunk, áthelyeződött a súlypont valahová máshová: előre megtervezett helyekre kerültek a dolgok, de mégis, csupán abba a potenciális ürességbe, ami egy-két óra múlva megint létrejön majd.

Ilyenkor szoktak takarítónőket szólítani. Vagy nem szólítanak takarítónőket, hanem hatalmas, hosszú nyelvű színpadi seprűk kerülnek elő. Felgyülemlik valami a színpadon, sajátos hulladék, ami nem hasonlítható semmilyen más hulladékhoz. Szögek. Forgács. Darab fák. Kellékek csangjai. Aztán az üresség. Akkor jövünk mi.

Bevallom, egyes szám első személyben akartam írni, egy fiktív-valóságos színpadmunkás szemszögéből. Arról, ahogyan a nyakszirtjén is lehet látni, hogy amit ő épít, az mindjárt el fog tűnni. Mindent tud arról a... miről is? Ami csupacsupa viszonylagosság. De az izmok játéka is ez és a gyors reflexeké. A rendező stopperral a kezében méri a „változások” idejét. Legyen hát izompacsirta, legyen szemmértéke és legyen humora. Ebben a holttérben, ami a végtelenbe nyúló, szünet nélküli munkák bizonyos pillanataiban fellép, ebben a holttérben, amit nem lehet kikerülni, hirtelen megpillantottam egy pillanatot, ami nem a színészé, nem is a rendezőé, még csak nem is a díszleté: folyton épül, tízmilliárd megismételt mozdulattól válik anyagtalanná.

Egyébként nevük is van a fiúknak. Fodor István, színpadmester, Górik László, Rajos Péter, Toldi Miklós és Horváth Gyula, a kellékes. Az ő vérük is benne van. Finom színésznői kacajokban.